

SLOVENE NIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12

Naročnina četrletno 15 Din,
polletno 30 Din, letno 60 Din,
za inozemstvo 90 Din.

Posamezne številke 1.50 Din.

Urednik in izdajatelj Ivan Zorec v Ljubljani.

Ljubljana, 3. februarja 1933.

Upravištvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12

Poštočerkovni račun

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo.

Oglasi po tarifu.

Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

»Narodni sklad«

(Narod sebi.)

Naše kulturne ustanove se ne morejo razvijati zaradi pomanjkanja sredstev, a druge se iz istega vzroka ne dajo niti ustvariti. In vendar bi morali biti zlasti znanost in umetnost na vseh področjih tista naša dejavnost, ki naj dokazuje našo upravičenost do samostojnega življenja, ker kaže našo sposobnost. Brez teh vrhov človeškega prizadevanja ostaja narodni organizem hrom. Slovenci moramo priti tudi v tem pogledu do svojih vrhovnih postojank, od koder bo mogoče krepko delati pohode v kraljestvo duha. Akademija znanosti in umetnosti, vseučilišče, galerija, konservatorij, gledališče in muzej, osrednja knjižnica in arhiv, — to so zavodi našega višjega duhovnega življenja poleg društev Glasbene in Slovenske matice.

A ne samo za žive znanstvenike in umetnike moramo skrbeti, tudi svojih velikih mrtvih ne smemo pozabiti, ki so nam krčili pota in pripravljali sedanost s svojim delom in z žrtvovanjem. Ne le hvaležnost zahteva to, ampak zlasti ohranitev in izpopolnitev izročila, da se nepretrgoma ob njih spominu obnavlja in krepi misel naše duhovnosti. Skupno pokopališče slovenskih zaslužnih ljudi (mavzolej) bi dokazovalo našo pieteto in obenem estetski okus, zgled potomstvu. Mojster Plečnik je že napravil načrt. Enako ne smemo puščati v nemar rojstnih hiš svojih duhovnih vodnikov; v prvi vrsti bi bilo treba, da se Prešernova v Vrbi izpremeni v nekak muzej, ki bi hranil vse, kar je z njim

v zvezi in se dá zbrati. Ne moremo vsega dela za ohranitev pri sebi duhovnosti prepuščati samo skrbi »Spomeniškega urada«.

Nabiranje sklada za izpopolnitev Narodne galerije in ustanovitev Akademije znanosti in umetnosti je prenehalo. Tudi društvo, ki je imelo nalogo, da zbira sredstva za podporo vseučilišču, nima posebnih uspehov. In vendar moramo najti način, da si narod pomaga sam in združeno po načrtu z malimi prispevki leto za leto omogočuje veliki namen: ohranitev, izpopolnitev in ustanovitev najvišjih zavodov svoje duhovnosti.

Pisatelj Finžgar je določno oblikoval to našo staro željo, ko je predlagal »dinarski dan«, ki bi ga ves narod namenil sebi, t. j. svoji vrhovni znanosti in umetnosti. Na dan Prešernovega rojstva — mislim jaz — naj bi se narod vsako leto spominjal svojega genija, ki ga je dal sebi in človeštvu, na skromen, a učinkovit način s tem, da daruje vsak en dinar za najvišje znanstvene in umetniške zavode v »Narodni sklad«.

Društvo »Krka« je sprožilo misel, da bi se vsako leto vršila agitacija za slovensko lepo knjigo. Ljudsko-izobraževalna društva so ta načrt sprejela in izvolila akcijski odbor. Naj bodo ljudsko-izobraževalna društva književne družbe in zaloge ogrodje, ki izvede »dinarski dan« za »Narodni sklad«!

A—A

Kultura in politika

So kulturne zadeve, ki v duhovnem svetu niso sporne. To velja o težnji, nasproti vse življenje izravnavajočim vplivom moderne civilizacije in nešteti njim služečim ustanovam povdarjati ter čim izdatneje gojiti in čuvati vse pojave samoniklega snovanja ljudske duše. K abecedi pedagoške modrosti spada spoznanje o kvarnosti prevladujoče

birokracije v šolski upravi in vzgoji. Odtod enodušen odpor vseh mislečih vzgojiteljev proti mehanizaciji in šablonizaciji šolskega življenja, proti duhovnemu uniformiranju šolstva kot plod pretiranega centralizma, odtod v vseh kulturnih državah že izza početka šolske obveznosti trajajoče prizadevanje vso vzgojo in ves pouk postaviti na trdna tla domačnosti in ju zakoreniniti v domači zemlji, ter stremljenje, otroško osebnost sprostiti vseh umetnih okov. Iz istega spoznanja zato od-

ločno odklanjanje enotnih učnih načrtov, enotnih učnih knjig, enotnih metodičnih predpisov za mesto in deželo, za eno kot za drugo pokrajino ter najnovejše prav razveseljivo stremljenje, učiteljevo izobrazbo usmeriti tako, da bo čimbolj spoznal potrebe in razmere, značaj in duševnost tistega ljudstva, katerega vzgoji se hoče posvetiti.

Nič čudnega zato, da nahajamo v majhnih državah z bolj ali manj homogeno ljudsko kulturo daljnosežno decentralizacijo šolstva, prilagoditev učnih programov posebnim razmeram posameznih dežel, okrajev in krajev, uvajanje posebnih učnih knjig za posamezne dežele, vse to na osnovi široke šolske samouprave. V tem vidimo samo znak visoko razvitega šolstva in globljega pojmovanja njegovih nalog.

Bolj kot za majhne jezikovno in kulturno enotne države veljajo te zahteve seve za države, ki združujejo v svojih mejah pokrajine z močno različnimi kulturnimi in prosvetnimi razmerami. Tu bi bila težnja po unifikaciji šolstva naravnost neprirodna, za zdravo pamet nepojmljiva in s pedagoških vidikov nemogoča.

Ako se bi taka stremjenja vendar le kje pojavila in uveljavljala, potem morejo izhajati le iz reakcionarnih političnih in ne iz kulturnih nagibov. Politika in kultura prihajata tu v nasprotje, kar pomeni, da se ustvarjajo umetna nasprotstva med kulturnimi interesi in interesi države, med državljansko in med narodno vzgojo (v smislu čim živejših odnosov šole in šolske mladine do duhovnih in kulturnih vrednot in zakladov naroda). Narodna vzgoja se pričinja istiti z nacionalistično in ta z državljansko. Prosveta postaja dekla politike, ko bi ji morala dati smer in cilje.

Te vrste prosvetni politiki kaj radi govore o depolitizaciji šolstva, a si predstavljajo to depolitizacijo tako, da svoj politični nazor uveljavijo kot edino zveličaven in državotvoren in hočejo v tem smislu vse vzgojstvo monopolizirati in učitelstvo duhovno uniformirati. Za patriotskimi gesli se skriva najtesnejši politični nazor, ki nima s pravo pedagogiko in resnično kulturo nič skupnega. V svojem enostranskem in površnem pojmovanju nalog prosvete so pripravljeni na ljubo nekim po-

Gandhi in njegova miselnost

(Izpoved.)

Italijanski pesnik in pisatelj Giovanni Papini je obiskal Gandhija v njegovem bivališču Satyagrahu-Ashramu. Sedeč na tleh pri kolovratu mu je podal »Mahatma« zanimivo izjavo o svoji miselnosti in njenem postanku.

Zakaj hočemo pregnati Angleže iz Indije? To čisto evropsko misel so mi vcepili sami Angleži, ko sem bival v Londonu. Spoznal sem, da bi niti eden evropski narod ne prenašal oblasti kakšnega tujega naroda in zlasti Angleži imajo zelo razvit čut za narodno samoupravo. Nečem več Angležev v svojem domu zato, ker sem zelo podoben Angležem. Stari Indijci so se malo brigali za deželne razmere in tem manj za politiko. Pogrezali so se v razmišljanje o Atmanu, o Brahmi, o Neskončnem, in hrepeneli edino po spojitvi z enotno Dušo vseirja. Navadno zunanje življenje jim je bila omama, ki so se ga hoteli čim prej osvoboditi — najprej z zamaknjenostjo, potem s smrtjo. Angleška in zapadna izobrazba, ki smo jo dobili kot posledico osvojitve, je izpremenila naš pojem o življenju. Pravim naš, pri čemer mislim izobražence; zakaj ljudstvo se vsa stoletja ni brigalo za evropsko poslanstvo politične svobode. Jaz sem se prvi do grla nasrkal zapadnih misli in sem postal vodja Indov prav zato, ker sem manj Indijec kakor kdorkoli mojih bratov.

Ako berete moje knjige in sledite moji propagandi, uvidite jasno, da je štiri petine moje izobrazbe in moje duhovno-politične vzgoje evropskega izvira. Moja resnična učiteljica sta Tolstoj in Ruskin. Krščanstvo mi je dalo moj nauk o neupiranju. Prevedel sem Platona, občudujem Maz-

zinija, premišljal sem o naukih Bacona, Carlyla, Böhma, Emersona in Carpentra. Svoje misli o nujnosti neposlušnosti sem dobil od Thoreauja, samostojno postopanje od Concorda, in moj boj proti strojem je posnemanje boja, ki so ga vodili luditi, nasledniki Ned Luda, v Angliji od 1811. do 1818. leta. Končno se mi je pokazala poetizacija kolovrata pri čitanju odstavka o Marjetici v Goethejevem »Faustu«. Kakor vidite, za svoje nauke v ničemer nisem hvaležen Indiji, ampak v vsem Evropi in zlasti angleškim pisateljem. — In ako se danes bojujem za združenje Indijcev, mohamedancev, parsov in kristjanov, sledim torej načelu verske enote, ki jo je širila teozofija, čisto evropska tvorba. In odveč je dodajati, da izhaja moja obsodba kastovstva iz načel francoske revolucije o enakosti.

Evropska zgodovina XIX. stoletja je imela name odločilni vpliv. Boji Grkov, Italijanov, Poljakov, Ogrov, južnih Slovanov za osvoboditev izpod tujega gospodstva so mi odprli oči. Mazzini je bil moj prerok. Irski nauk »Home Rule« je vzor gibanja, ki sem ga tu imenoval »Hind Swaraj«. Uvedel sem v Indijo načelo, ki je indijskemu duhu čisto tuje. Indijci, metafizični in vdani ljudje, so imeli politiko vedno za manj vredno dejavnost; ako je vlada potrebna in jo narod hoče izvrševati, so mislili, naj jo ima; za nas je bila to manj važna briga. Indijec živi torej z duhom in hrepeni torej po večnosti. Kaj je na tem, ali vadajo tu domačini ali tuji vladarji? Zato smo stoletja imeli nad seboj mongolsko in mohamedansko gospodstvo. Za njim so prišli Francozi, Nizozemci, Portugaleci, Angleži; ustanovili so naselbine na obrežjih, kmalu so pa prestopili v notranjost — in nismo jih odstranjevali v roboti. Evropejci in samo Evropejci so odgovorni za to našo željo, da Evropejce izženemo.

Njih misli so nas izpremenile, odvadile so nas namreč indijskemu mišljenju, in tedaj, ko smo postali učenci svojih gospodarjev, se je pojavila v nas volja: ne več hoteti gospodarjev. Jaz sem zelo nasičen z angleškimi mislimi in zato sem bil določen biti glava protiangleške križarske vojne. Tu se ne vede — kakor to napačno imenujejo evropski časnikarji — boj med Zapadom in Vzhodom. Nasprotno: poevropljenje je toliko preželo Indijo, da smo bili prisiljeni nastopiti proti Evropi. Ako bi bila Indija ostala čisto indijska, torej pravi Vzhod, razmišljajoči in fatalistični, nihče izmed nas bi ne bil mislil na to, da se otrese angleškega jarma. Kolikor sem postal izdajalec starega duha svoje domovine, sem se pokazal osvoboditelja Indije. Evropske misli — glede na moj preobrat izvrstno pripravljane po angleški omiki, ki je razširjena v naših šolah — so prodrle sedaj med široko ljudstvo in že ni pomoči. Pravi Indijec more prenašati suženjstvo, Indijec, ki je poangležen, hoče biti gospodar v Indiji, kakor je Anglež na Angleškem. Največji anglofil — karšen sem bil jaz koncem leta 1920. — so protibritski.

To je prava skrivnost tega, kar se imenuje »Gandhijevo gibanje«, kar bi se pa izčrpnost moralo imenovati gibanje poevropljenih Indijcev proti evropskim izrodkom — proti tistim Angležem namreč, ki bi umrli od sramu, ako bi v njih deželo prišli ukazovat Francozi ali Nemci in bi hoteli pod krinko človekoljubja upravljati zemljo, ki jim ne pripada. Izpremenili ste našo dušo in že nečemo več vedeti, da ste med nami. Ali se spominjate Goethejevega učenca Maga? Angleži so vzbudili v nas vraga politike, ki je spal na dnu našega s seboj zadovoljnega, asketskega duha, in sedaj se ne vedo, kako bi ga pregnali. Tem slabše zanje!

(Slovák, 12. štev. z dne 15. jan. 1933.)

litičnim ciljem žrtvovati najvažnejše kulturne pridobitve, brezskrbno izvajati najopasnejše poizkuse. Nobena vrsta šolstva in nobena prosvetna ustanova ni varna pred njih reformatorično strastjo, nobeno kulturno izročilo jim ni sveto. V svoji primitivnosti nimajo pojma o zapovrstnosti duhovnega življenja in o pogojih organskega kulturnega razvoja, zamenjavajo kulturne in civilizacijske vrednote in merijo te na vatle. Čisto mehanistično gledajo na svet in ga hočejo z zunanjimi sredstvi preobraziti. Ljudska šola jim služi zgolj za širjenje pismenosti, višje šole kot tvornice za uradništvo, vseeno je zanje, kje se učiteljstvo izobrazuje, v tem ali onem koncu države, samo da se vrši ta izobrazba po enotnem kopitu. Neizmerno daleč je tako naziranje od vsake pedagoške in duhovne kulture in samo dokazuje, da je možnost in jamstvo nemotenega duhovnega in kulturnega razvoja in varnost pred takimi poizkusi dana edino tam, kjer narod sam odloča o bitnih vprašanih kulturnega življenja. Drugače ostane vse govorjenje o kulturni samobitnosti in njegovi negi golo besedičenje, kar danes imam, se mi jutri lahko vzame. S tega vidika je šolstvo in prosveta res politikum, samo da moramo stremeti za tem, da politika služi in se podreja kulturnim ciljem in ne obratno.

Narodna Odbrana o vprašanju naših vseučilišč

V 4. letošnji številki čitamo v članku »Jedna jugoslovenska prosveta« mimo drugega sledeče:

»Za jugoslovensko prosveto je izredne važnosti vprašanje visokih šol. V naši državi je 20 fakultet, od katerih so štiri pravne in štiri filozofske. Vsa komur je že od zdavnaj jasno, da je to število preveliko in iz več razlogov škodljivo. Tudi naš nepismeni kmet ve, da več velja en cel čevlji, kot deset zakrpanih. To pretirano število se vzdržuje na račun narodnega premoženja in znanosti ter pouka. Pa tudi nekatere nacionalne stolice niso zastopane, kakor bi bilo treba, da ne govorim o drugih znanstvenih ustanovah. Ali kar je najvažnejše, to število fakultet iste vrste je najresnejša ovira jugoslovenske prosvete in najopasnejše leglo vseh klic, ki razkrajajo jugoslovenski organizem. Več je vredno eno duhovno jugoslovenstvo kot več upravnih jugoslovenstev. Tu je nujno hitra in brezobzirna ukinitve vseh odvečnih fakultet, narkar se je mogoče lotiti popolne izgradnje ostalih fakultet. Številno fakultet je treba dovesti na polovico in zaradi tega morajo vse bolj ali manj plemenske »kule« prestatiti to nujno in odresilno operacijo. Njen namen je, da bodi v kraljevini Jugoslaviji samo ena filozofska fakulteta za vse srednjoškolske »nastavnike«, samo ena pravna fakulteta za vse jugoslovenske sodnike in advokate, samo ena bogoslovna fakulteta za vse katoličane in tako za vse ostale stroke. Ljubljani je treba pustiti bogoslovno fakulteto in dodati ji pravoslavno iz Beograda in to, da bosta obe skupaj, kar bo koristno za duhovščino in dušno pastirstvo. Razen bogoslovne bi bilo treba dati Ljubljani še gozdarsko ali živinogojniško fakulteto, medtem ko bi rudarska bolj sodila v Skopje ali Sarajevo. Zagrebu bi kot središču tehnike, trgovine in naprednega gospodarstva najbolj odgovarjala tehniška, komercialna in agrarna fakulteta. Beograd kot politično središče bi bil dovolj upravičen, da obdrži pravno, filozofsko in medicinsko fakulteto, tehnična mu po prirodi stvari ne pripada, ker Beograd gotovo ni nikako industrijsko središče. Fakulteti v Skoplju in Subotici, ki sta enako polovičarski, bi bilo treba ukiniti. Vsi oni, ki dovrše kako fakulteto v inozemstvu, bi morali na naših fakultetah ponovno položiti skušnje in tako potrditi svoje diplome. Tako se bo zmanjšalo število onih, zaradi katerih so osnovane fakultete v Subotici in Skoplju. V Skoplju bi bilo treba vsekako razširiti muzej in ustanoviti zavod za proučevanje Balkana, ki je pred vojno obstajal v Sarajevu.«

Priobčujemo v slovenskem prevodu ta odlomek iz navedenega članka kot primer, kako se pri nas rešujejo važna kulturna vprašanja.

Narodna Odbrana zoper slovenščino

V 23. številki z dne 23. decembra lanskega letnika smo prinesli nekaj nazorov dr. Petra Bulata, ki se zgoščajo v zahtevo, »da se današnje slovensko književno »narečje« izroči tihi in postopni likvidaciji«.

V 4. letošnji številki »Narodne Odbrane« se je g. Petar Bulat spet spraval nad slovenščino. Povod za to mu je dal članek »Slovenca« z dne 28. decembra l. l. pod naslovom »Quod non«.

Bulat najprvo dobesedno — in čisto brez potrebe — ponavlja že tako znana svoja izvajanja. Potem pa nadaljuje boj za »jedan književni jezik«. Njegova logika in njegovo poznanje stvari in dejstev sta tako posebne vrste, da res ne moremo iti mimo njiju.

G. Petar Bulat ugotavlja najprej neverjetno resnico, da bi »dobro in koristno« bilo, če bi imel

naš (namreč jugoslovenski) narod en književni jezik. In prešine ga bridko usmiljenje z našim (namreč jugoslovenskim) narodom, ki mora nositi na svoji »grbači« tolikšne težke vsote, ki se brez potrebe trosijo leto za leto za vzporedni tisk v treh različnih »slogih« istih državnih razpisov, zakonov, uredb, tiskovin, prevodov iz tujih književnosti itd., a da niti ne govori o najrealnejših neizmernih koristih, ki bi jih imel naš (namreč jugoslovenski) narod, ko bi si zidal z enotnim književnim jezikom najuspešnejše tudi enotnost svoje gmotne in duhovne kulture, ki je vir in pogoj blaginje in napredka vsakega naroda. Zategadelj bi bilo po Bulatu vse obžalovanja vredno, če bi ljubosumno čuvali vse ostanke žalostne politične preteklosti, kakor je seveda tudi slovenski jezik.

Oj, g. Petar Bulat! Naj bi vse dobro in koristno bilo! Najbolj koristno pač, če bi imeli vsi ljudje en jezik. Pa če že to ne gre, naj bi ga imeli vsaj vsi Slovani, ali ne?

Pa ustavimo se za hip pri slovanstvu. Kajti nekaj ve gotovo celo g. Petar Bulat ali vsaj moral bi vedeti: to kar velja za Slovence glede Hrvatov in Srbov, velja tudi glede Srbov za Bolgare. In kar velja glede Bolgarov za Srbe velja tudi za Bolgare glede Rusov in Ukrajincev. In tako naprej, dokler se pač slovanski obroč ne sklene.

Čisto na kratko torej: vsi slovanski narodi prehajajo jezikovno drug v drugega na svojih narodnostnih mejah. In kar velja za enega, velja za vse. Če govori g. Bulat o neizmernih koristih, ki bi jih prinesla »tiha in postopna« likvidacija slovenščine južnemu slovanstvu, ga opozarjamo na še neizmernejše koristi, ki bi jih prinesla tiha in postopna likvidacija srbsko-hrvatskega jezika vsemu slovanstvu. Naj samo g. Bulat pomisli, koliko težkih vsot bi vzel — po lastnem spoznanju — z »grbače« svojemu narodu, če bi se ne trosile za prevode iz tujih književnosti, ampak če bi te Srbi in Hrvatje poslej brali v ruščini, namesto v svojem »narečju«. Kajti še to mu zaupamo: če bi Slovence res kedaj prevzelo Bulatovo prepričanje, da je treba slovenščino »tiho in postopno« likvidirati, tedaj bi si raje izbrali jezik, ki jim radi svoje svetovne veljave res kaj nudi, skratka, ki bi od Bulata uveljavljano ekonomijo res mogel uresničiti.

Samo — ne verjamemo! Kajti nikjer na svetu ne najdemo primera, da bi kak narod izročil svoj jezik tihi in postopni likvidaciji samo zaradi nekaj zunanjih koristi. Iz zelo preprostega razloga: nihče ne more iz svoje kože, pa naj je tudi sosedova bolj debela. Zgoraj sem navedel primero iz slovanskih jezikov. Pa velja povsod isto. Holandci in Danci so prav tako Germani, kakor Nemci, to se pravi, še precej bolj čisti Germani so. In prav tako prehajajo njihovi jeziki na narodnostni meji drug v drugega, tako da na primer westfalski ali holsteinski preprosti Nemec lažje razume svojega drugorodnega soseda Holandca oziroma Danca, kakor pa lastnega rojaka iz Berlina ali Dunaja. Vendar ne prihaja niti enemu Dancu ali Holandcu na misel, da bi svoj jezik »tiho in postopno« likvidiral. Saj je res, in da bomo Jugoslovenu Bulatu pravični: tudi Nemcem je med vojno zrastle nekaj Bulatov, ki so si hoteli celo Flamce jezikovno pripojiti. Dokazovali so nekako tako, kakor g. Bulat v »Narodni Odbrani«, le da s precej večjim znanjem in s precej večjo upravičenostjo. Kajti kulturno in številčno je razloček med Nemci in Danci vse večji, kakor n. pr. med Slovenci in Srbi. Pa že med vojno niso Nemci sami takih naukov jemali za resne, in danes najbrž nanje nihče niti ne misli več.

Sicer pa: naj pokaže g. Petar Bulat, da mu gre zgolj za načelo in naj raje predlaga Srbom in Hrvatom, da tiho in postopno likvidirajo srbsko-hrvaški jezik v prilog ruščini. Tistim razlogom, ki jih je navedel glede slovenščine, lahko doda še tehtnih razlogov količine in kakovosti. In kadar bo začel uspešno likvidirati srbsko-hrvaški jezik, in kadar ga bodo seveda tudi Srbi in Hrvatje poslušali, naj nam to v »Narodni Odbrani« naznani. Obljubljamo mu, da pojdemo za njim. Prav za prav, niti obvestila, niti obljube ni treba: kar sami od sebe se bomo začeli likvidirati.

G. Petar Bulat je šel po svetu in po zgodovini iskati zgledov za svoje izvirne nazore. Malo daleč je sicer šel, v času in v prostoru, in človek bi rekel, naj bi jih raje iskal v sedanju 20. stoletju, v katerem živimo, in med Slovani, kar smo tudi sami.

G. Bulat je namreč začel kar pri Homerju, pripoveduje nekaj splošno znanih stvari o grških narečjih, preskoči na srednjeveške Nemce, pove prav tako nekaj iz srednješkolskih knjig znanih dejstev, in navaja po vrhu še, kako tudi srbsko-hrvaški jezik razpada v več narečij, pa si je kljub temu ostvaril en književni jezik. Nazadnje mora kajpada še pristaviti, da so med nekaterimi skupinami Srbov in Hrvatov večje razlike, nego med nekaterimi srbsko-hrvaškimi skupinami na eni in slovenskim književnim »govorom« (1) na drugi strani.

Te zadnje dokaze smo prav za prav ovrgli že zgoraj: življenje uči, da se vsepovsod nahajajo sorodna narečja, pa kljub temu ni, da bi morala pripadati istemu narodu, in to, kar navaja Bulat glede srbsko-hrvaških skupin na eni in slovenskega jezika na drugi strani, velja prav tako za Holandce, Dancce in Nemce, ali Špance, Katalonce, Portugalce

in Provansalce. Kakor se je iz različnih srbsko-hrvaških narečij ostvaril en književni jezik, prav tako je književna slovenščina zrastle na osnovi različnih slovenskih narečij v današnji živi organizem.

In kakor je iz srbsko-hrvaških narečij nastala današnja književna srbohrvaščina, kakor iz slovenskih današnja književna slovenščina, tako je pač nastala tudi nemščina, in v davnih, davnih časih klasična grščina, in še marsikak drugi, prav za prav vsak književni jezik. Saj to je prav tisto, kar loči narečje od književnega jezika: ta je organska, višja, poduhovljena sinteza narečij.

Če bi pa g. Petar Bulat manj taval po davni in po oddaljenih deželah, in če bi se raje razgledoval v tako živi sedanjosti in po domačem slovanskem svetu, bi bil opazil, kako vseskozi brez podlage so njegove trditve. Zares ne moremo razumeti, zakaj ni tega storil, saj je vendar vsakomur srajca bliže od suknje. Skoraj bi človek mislil, da se je zbal tega poljočega življenja sedanjosti, ker pač govori — proti njemu.

Kaj, ko bi bil šel po primere na posodo k današnjim Skandinavcem in Rusom. Pa bi bil videl, da so na primer imeli Danci, Norvežani in Islandci dolgo časa en književni jezik, in da so bili Norvežani in Švedi — jezikovno najmanj toliko blizu, kakor Slovenci in Hrvatje — dolgo časa združeni v eni državi. Skandinaveci so si po jeziku prav tako sorodni, kakor južni Slovani, po krvi seveda še precej bolj. Pa vendar niso dospeli Švedi in Norvežani sploh nikoli do enega književnega jezika, Danci, Norvežani in Islandci, ki so ga imeli, so se pa prav v tem stoletju popolnoma in dokončno razšli. Razšli kljub Bulatovim kulturno-trgovinskim pomislekom, da morajo sedaj vzeti na svojo »grbačo« tolike težke vsote za prevode iz tujih književnosti in podobno potrato. Razšli kljub temu, da je vseh Skandinavcev po številu manj, kot južnih Slovanov, in da šteje najmanjši skandinavski narod, Islandci, komaj kakih 160.000 duš.

In Rusi — bogato književnost imajo, največjo med Slovani, izmed največjih in najglobljih na svetu. Kako vendar, g. Petar Bulat, da so si ne samo Ukrajinci ostvarili svoj književni jezik, ampak da delajo tako celo Belorusi?

Kaj, ko bi g. Petar Bulat, apostelj tihih in postopnih likvidacij, stopil na skandinavski sever in slovanski vzhod? In če bi tam najprej oznanjal svojo tiho in postopno likvidnost?

Nekaj bi na vsak način dosegel. Manj sicer za druge, precej pa zase. Upamo vsaj!

**Širite, naročajte
in priporočajte
tednik
„SLOVENIJA“**

Pozor naročniki!

Kdor ne dobi lista redno, naj to takoj naznani, ker se dogaja, da dobivamo reklamacije kljub temu, da list redno pošiljamo.

Uprava „Slovenije“

Vsak bodi

naročnik

tednika „Slovenija“

OPAZOVALEC

Kaj dandanes nekateri ljudje „izneso“, „drže“, „otvarjajo“ in „znajo“

Slovenski železnicar je dober, je skromen in varen vsega, prenese stvari, ki bi jih zlepa ne prebavil kak drugi: ne samo neumnost, ampak tudi laž in nesramnost. Prebavlja predloge, ki jih »izneso« na shodih posebne vrste govorniki. Včasih so znesle in iznesle ter nesle le kure jajca, dandanašnji pa proti koncu shoda »iznese« govornik predlog. Prej pa »drže« taki govorniški mojstri seveda govore. Včasih je držal pes mačka za rep, če ga je vjel. Govorniki so na shodih kakšno pametno stvar kar samo predlagali in jim ni bilo treba prav ničesar »iznašati« ne znesti, kar lepo po slovensko so govorili in še na mar jim ni prišlo, da bi govorili »držali«, saj pravi Slovenec le tisto drži, za kar se boji, da mu ne bi ušlo. »Obdržavajo« celo seje, resnični in pošteni slovenski ljudje so pa le pri sejah in jih ne »obdržavajo«, obdrže le suknje na sebi, če jih zebe, obdrže za se, če morejo kaj v sedanjih slabih časih. Shodov ne »otvarjajo«, ampak bi začeli zborovati, če bi se sešli in predsednik shoda bi s shodom pričel in ga ne bi »otvarjal«. Slovenska beseda za »otvarjati« je »odpreti«. Tudi razstave se ne »otvarjajo«, ampak »odpirajo«, za to da pridejo ljudje ogledovat razstave. Človeka zaboje ušesa, če sliši, da kdo »zna«, kar mu je kdo povedal. Mi »vemo«, kar smo slišali, znajo pa dobro slovenski tisti, ki so res Slovenci, znajo tudi hruške peči pastirji na paši itd.

DEJSTVA IN DOGODKI

Umrli je na Brdu 30. januarja soproga pokojnega slovenskega pisatelja Janka Kersnika.

Obsodba petih revolucionarjev

V Slovincu beremo:

Belgrad, 30. jan. AA. Danes ob 11.40 je državno sodišče za zaščito države izreklo razsodbo nad Franjem Frlanom, delavcem s Sušaka, Stjep. Tomljenovićem, delavcem iz Čavala, Simom Balemom, študentom gosp. trg. šole v Zagrebu, Jakovom Čubretovićem, mornarjem s Hvara, Nikolom Buslametijem, sklad. delavcem z Reke, Antonom Balenom, študentom gosp. trg. šole v Zagrebu in Milom Šikićem, študentom gosp. šole v Zagrebu, ki so obtoženi po zakonu o zaščiti javne varnosti in reda v državi.

Vsi obtoženi so jugoslovanski državljani in so se zagovarjali za tele zločine: Franjo Frlan in Stjepan Tomljenović zaradi tega, ker jim obtožnica očita, da sta meseca julija lanskega leta prinašala z Reke od imigranta Mateja Devčića protidržavno literaturo (»Usta«) in druge protidržavne spise, ki so propagirali nasilno izločitev dela naše kraljevine, ter revolverje in municijo, ki sta jo razdeljevala in skrivala v okolici Sušaka;

Sime Balen in Jakov Čubretović sta bila obtožena, da sta postavila pri železniškem mostu na Sušaku razstreljivo, da bi porušila javne prometne objekte; razstreljivo je eksplodiralo s hudo detonacijo in napravilo stvarno škodo. Dalje je Balen obtožen, da je prejemal in širil protidržavno literaturo.

Nikola Buslameti je obtožen, da je širil liste in objave, ki so delali propagando za nasilno in zločinsko izločitev dela kraljevine iz državne celote.

Anton Balen in Mile Šikić sta obtožena, da sta prejemala in čitala protidržavno literaturo, ne da bi razširjevala prijavila državnim oblastem.

Zločini obtoženih se nanašajo na podlagi obtožnice na čl. 1. in 2. zakona o zaščiti države z ustrežajočimi točkami odnosno odstavki.

Javna razprava, ki se je vršila v državnem sodišču pod predsedništvom g. Ljube Harnerića, se je začela 25., končala pa 29. t. m. Obtožnico je zastopal državni tožilec dr. Ivan Marokino, obtožence so pa zagovarjali njihovi odvetniki.

Pri razpravi so obtoženi Frlan, Balen, Sime, Busljet in Šikić priznali dejanja, ki jih dolži obtožnica, medtem, ko je obtoženi Tomljenović na glavni razpravi tajil krivdo, priznal jo je pa pri preiskovalnem sodniku, Anton Balen in Čubretović sta tajila krivdo, Sime Balen pa je svoje po prejšnje obremenitve Antona Balena umaknil.

Državno sodišče je po končani razpravi na podlagi objektivnih dejstev v zvezi s priznanjem obtoženih proglasilo Franjo Frlana, Stjepana Tomljenovića, Sime Balena, Nikolo Busljeta in Mileta Šikića za krive, in jih je obsodilo:

Franja Frlana na 6 let robije, Stjepana Tomljenovića na 7 let robije, Sime Balena na 4 leta robije, Nikolo Busljeta na 2 leta robije in Mileta Šikića na 6 mesecev strogega zapor.

Čubretović in Anton Balen sta oproščena obtožbe, ker je državno sodišče smatralo navedbe obtožnice, ki se jima očitajo, za nedokazane.

GOSPODARSTVO

Naši premogovniki

O težki krizi slovenskih premogovnikov je poročal na zborovanju Zbornice za trgovino, obrt in industrijo gen. ravnatelj Skubec. Iz tega poročila, ki ga je prinesel »Trgovski list«, posnemamo glavne točke in misli:

Značaj naše premogovniške krize.

Položaj v slovenskih rudarskih revirjih je veliko težavnejši, nego v premogovnikih v drugih delih naše države. Prav slovenski premogovniki črepljejo svojo delovno silo pred vsem iz poklicnega delavstva, ki za primer omejitve ali ustavitve obratovanja ne more najti kar tako hitro zaposlitve v drugih gospodarskih panogah. Zato ima slovenska premogovniška kriza velik socialno-političen pomen.

Največji del naše premogovne potrebe krijemo sicer že danes z domačim premogom. Vendar prihaja zaradi neprožnosti naše železniške tarife politike v nekatere obmejne kraje še vedno madžarski in angleški premog.

Zakaj pada proizvodstvo premogovnikov.

Letna produkcija trboveljskih rudnikov pada znatno hitreje, kakor ostalih rudnikov naše države. Vzevši letno proizvodnjo 1929 za izhodišče primerjave, vidimo, da produkcija naše države leta 1932 predstavlja še vedno 72,4%, dočim znaša produkcija trboveljskih rudnikov samo 41,5%. Če bi se na isti način primerjal letni odjem posameznih rudnikov, bi tako ugotovljeni rezultati potrdili, da je

nazadovanje slovenskih premogovnikov znatno močnejše od povprečnega nazadovanja vse premogovne industrije.

kajti odjem naših premogovnikov je leta 1932 padel na okoli 1 milijon ton pri 120.000 t premogovnih zalog ob koncu leta. V sledečem navajam natančnejše številke s pripombo, da celotna produkcija naše države za 1932 ni še natančno ugotovljena, temveč je kalkulirana na podlagi učinkovite produkcije prvih 8 mesecev:

Leto	Jugoslavija		T. P. D.	
	ton	%	ton	%
1929	5.634.900	100-0	1.957.640	100-0
1930	5.271.900	93-5	1.414.890	72-7
1931	5.008.500	88-8	1.245.345	63-6
1932	4.084.248	72-4	1.009.935	51-5

To močno padanje slovenske premogovne produkcije je pripisati večji produkciji državnih rudnikov.

Razmerje med produkcijo državnih in trboveljskih rudnikov se je v zadnjih 4 letih spremenilo na našo škodo takole:

Leto	T. P. D.	Drž. rudniki
1929	46-0%	29-5%
1930	33-2%	35-3%
1931	31-2%	35-6%
1932	25-0%	40-0%

Iz navedenih podatkov je lahko izračunati, da bi pri enakomernem nazadovanju proizvodnje vseh rudnikov produkcija trboveljskih rudnikov morala znašati v letu 1932: 1.422.000 ton, namesto okoli 1.010.000 ton.

Izpadek v škodo naših premogovnikov znaša torej 412.000 ton.

v čemer je pravi in glavni vzrok ostrejša kriza naših premogovnih revirjev kakor v rudnikih drugih pokrajin.

Izpad tako znatne količine je potrebno našel izraza v omejitvi tehničnega rudniškega obrata ter v zmanjšanem staležu delavstva. Tako nazaduje število delovnih dni od leta do leta ter je znašalo:

leta 1929	317 delavnikov
leta 1930	220 delavnikov
leta 1931	216 delavnikov
leta 1932 samo še	198 delavnikov

Posledice omejenega obratovanja.

Zato so začeli rudniki odpuščati delavstvo. Trboveljski rudniki so imeli leta 1929 še 8184 delavcev, h koncu l. 1932 pa samo še 4885, torej 60% od prvega števila.

Obseg omejitve obratovanja jasneje dokazuje število storjenih posadov, ko funkcija delovnih dni in staleža delavstva. Število storjenih posadov je znašalo:

leta 1929	2.565.136
leta 1930	1.847.724
leta 1931	1.497.676
leta 1932 le še	1.217.293

Izostanek storjenih posadov napram letu 1929 znaša potemtakem 47,5%. Izgubljene delavske mezde za navedeno število šihov znašajo okoli 70 milijonov dinarjev. Upoštevajoč nazadovanje produkcije vsled splošnih gospodarskih razmer po merilu ostalih rudnikov (72,4%) moralo bi število storjenih posadov leta 1932 še vedno znašati 1.772.000 posadov. Vsled močnejšega pada produk-

cije naših premogovnikov pa je naše delavstvo v primeri z delavstvom drugih rudnikov izgubilo leta 1932 555.000 posadov ali izraženo v mezdah skoro 28 milijonov dinarjev.

Izguba tako znatnih količin premoga ima najraznovrstnejše neugodne posledice ne samo za gospodarsko ravnovesje družbinega poslovanja, temveč

direktno znaten izpadek na državnih in občinskih davščinah ter v težkem položaju socialnih ustanov rudarskega delavstva.

Sedaj v zimi obratujejo trboveljski rudniki z ozirom na sezono v decembru 18, a v januarju 17 delavnikov. Na spomlad se bo obrat moral spet skrečiti.

Težave pri razpečevanju našega premoga.

Slovenski premog se je do nedavnega časa trošil skoraj v vsej državi ter je prišel tudi v najoddaljenejšo severo-vzhodno in južno relacijo. Tej razprostranosti uporabe našega premoga je bil zadan prvi udarec leta 1929 s povišanjem železniških tarif za 20%. Vsled visokih tovarnin za te velike distance je tarifiško povečanje na naše rudnike zneslo tako višino, da je ni bilo mogoče prevzeti docela v zmanjšanje rudniške prodajne cene. Tak tarifiška politika je občutno prizadela naš privatni konzum ter pomagala rudnikom na Hrvaškem, v Bosni in Srbiji. Prav tako je izvoz premoga v inozemstvo onemogočen zaradi uvoznih prepovedi sosednih držav, tako da smo tudi v tej domeni izgubili znatno možnost odjema. Dočim po eni strani prodajne cene še vedno padajo, so pa po drugi strani rudniški proizvodjalni stroški neizmerno narasli zaradi zmanjšane produkcije ter zaradi novih davščin. Narava tehničnega obratovanja v rudnikih je taka, da mora vsak obrat doseči vsaj minimum zaposlenja in izkoriščanja kapacitete, če naj ne dela v izgubo. Zaradi tega je lažje prenesti nazadovanje cen, dočim zanaša nazadovanje odjema v tehnični in trgovinski potek rudniškega obrata nepopravljive motnje.

Seveda se je zmanjšal splošne gospodarske stiske tudi zasebni odjem. Vendar pa je največji in najobčutnejši zmanjšani odjem državnih železnic.

Zlasti državni odjem premoga pada.

V primeri z letom 1929 znašajo dobave zasebnim podjetjem še vedno 61%, železnicam pa samo še 42,4%. V ceni je naš premog znatno cenejši od cen drugih rudnikov, ker smo dosedaj — volens, nolens — sprejeli vse zahteve železniške uprave po znižanju cen (v tem budž. letu 13%). Iz vseh teh razlogov smelo bi se pričakovati, da se dodeljevanje železniških kontingentov vrši pravično, z enako mero na podlagi prej dobavljenih količin, povolnosti cen ter upoštevanja kapacitete ter gospodarsko in socialno važnost rudnikov. Nepobitno številčno ugotovljeno dejstvo pa je, da se kontingent naših rudnikov pri vsaki novi nabavki krajša, dočim se drugim privatnim rudnikom puščajo stare količine, a državnim rudnikom dodeljuje to, kar se našim rudnikom odvzema. Redni mesečni kontingenti naših rudnikov so znašali:

prorač. leto	ton	% vseh žel. dobav
1928/29	75.000	44-2%
1929/30	50.000	31-—%
1930/31	50.000	27-8%
1931/32	54.700	29-3%
I. sem. 1932/33	42.800	26-2%

dočim nam je dodeljeno za

II. sem. 1932/33	27.925	20-9%
------------------	--------	-------

vseh železniških dobav.

Sedaj nam dodeljena mesečna količina komaj dosega kapaciteto rednega obratovanja enega srednjih naših rudnikov, n. pr. Zagorja ali Hrastnika.

Naslednji podatki pričajo, da je krajšanje našega kontingenta v kričehi neskladnosti z zmanjšano potrebo.

Prorač. leto	Vse dobave ton	%	Dobave T. P. D. ton	%
1929/30	2.108.740	100	920.697	100
1930/31	1.728.316	81-9	506.527	55
1931/32	1.681.291	79-7	520.456	56-5
1932/33 ca.	1.580.000	74-9	365.286	39-6

Ako bi se tedaj sedanja potreba premoga državnih železnic podelila po razmerju iz prorač. leta 1929/30, potem bi naši rudniki morali dobiti mesto 365.000 ton letno 700.000 ton, torej 335.000 ton več. Vsi težki gospodarski in socialni problemi naših rudnikov bi bili ob pravičnem obravnavanju železniških dobav na mah rešeni. Tako pa stalno nazadujejo železniške dobave, a obenem se krči delež naših rudnikov na celotnih železniških dobavah, kakor kaže tabela:

	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33	1932/33
I. sem.					
II. sem.					
Državni rudniki:	28%	36-3%	35-5%	36-7%	45-1%
Ostali rudniki:	29%	35-9%	35-2%	37-1%	34-0%
Rudniki T. P. D.:	43%	27-8%	29-3%	26-2%	20-9%

Škoda na vse strani.

Premogovna podjetja bi dobila pri pravičnem podeljevanju železnih dobav 56 milijonov javnega denarja več, kakor sedaj in tega denarja bi bili deležni delavstvo, banovina, občine, socialne ustanove ter celo naše gospodarstvo v nabavkah materiala. Približno 60% tega zneska, t. j. 88 milijonov, bi odpadlo na delavske mezde in uradniške plače, s pripadajočimi socialnimi dajatvami za našo industrijo, trgovino in obrt, nad 14 milijonov dinarjev za razne nabavke, a banovini in občinam okoli 10 milijonov dinarjev dinarjev na javnih dajatvah. Zlasti bi delavstvu v znatni meri bil olajšan položaj, ker bi ta po vsej pravici pripadajoča nam količina omogočila 90 delovnih dni, t. j. skoraj normalno zaposlenje sedanjega staleža delavstva.

Pred kratkim je bil odobren novi razdelilnik železniških dobav za šest zimskih mesecev tekočega budžetnega leta. Stalno opozarjajo vse merodajne faktorje na nepravilno razdelitev dobav in na njene neugodne posledice za podjetje in delavstvo smo upravičeno upali, da se nam bo dodelil vsaj prejšnji kontingent. Medtem pa naše dobave na podlagi nove mesečne količine, zmanjšane od prejšnje za 15.000 ton mesečno, z decembrskim in januarjem, vsem rudnikom danim povečanjem znašajo trenutno 10.000 ton manj ter so povzročile v našem obratovanju položaj, ki zahteva daljnosežnih in težkih ukrepov, ako se ne bi posrečilo znatno dvigniti mesečna naročila.

Pojasnila in ukrepov je treba.

Ta slika naše premogovne industrije, če je tudi morda v marsikakem oziru nekoliko enostranska ali vsaj nepopolna, je vendar značilna za sodobno našo gospodarsko politiko. Vsekakor tudi vsaj nekoliko pojasnjuje del naše gospodarske in socialne krize. Kajti upravičenost nekaterih očitkov ravnatelja Skubec je na prvi pogled očitna in vsakomur vidna. Toda — ali naj stojimo in čakamo? V javni anketi — brez zasedanj in zborovanj in komisij, teh uspalnih sredstev javnega mnenja in vesti naj se stvar najprej dočista pojasni, — z razlogi in proti razlagi. G. ravnatelj Skubec je anketo dejansko že začel. Naj se torej oglasi, kdor ima kaj povedati, za ali proti. Pa kmalu, prav kmalu. Vsekakor so navedbe priobčenega poročila take, da ne sme nihče mimo njih, niti uradna, niti neuradna javnost. 8000 slovenskih družin je prizadetih in trpi, 8000 najbolj revnih družin.

»Slovenija« nima namena ustanovljati politično skupin ali delati propagando za kak politično-strankarski program — niti odkrito niti prikrito. Njen namen je: z vidika naših dognanih narodnih interesov in prave demokracije ter duhovne strpljivosti motriti naše javno življenje in se boriti proti zlorabi in izdajstvu idealov in načel, ki jih preglašamo kot vodilna in bi nam tudi morali biti vodilna. Kdor je mnenja, da nam je tak vsestransko neodvisen, strankarsko nevtralen list potreben, in kdor želi, da se list zunanje in vsebinsko dvigne, ga vlijudno vabimo, da nas gmotno podpre s tem, da postane naš redni naročnik-plačnik.

Vsem, ki Vam je obstoj neodvisnega, odločno našega, notranji naši koncentraciji službečega lista pri srcu, podprite nas z rednim plačevanjem naročnine!

Svoje dobre pravice povsod krepko branite in si zapomnite, ako kdo svoje pravice opušča prostovoljno, ta škoduje ne le sebi, ampak tudi drugim.

(Havliček, Narodni Noviny, str. 10.)

D. S. Merežkovskij:

Napoleon

(22 nadaljevanje.)

25. junija — poldan; poldan leta in dneva.

Poldan meglevni leno diha,
lenobno reka se vali,
in v svodu plamenem, čistem
lenobno se oblak topi.
In vso naravo ko megla
dremota žarna objemlje.¹⁷

Lebdi na peščenih prodih Njemna; diši po topli vodi, ribi, toplih jagodah in smolnatih skobljancih iz smrekovega gozda. Soparno je; v soparici zori nevihta.

Sredi Njemna, nasproti mestecu Tilsitu, je zasidran splav. Na splavu stoji lesena hišica z dvema črkama na zatrepu, v vencu, spletenem iz svežega zelenja — N in A: Napoleon in Aleksander. Napoleonov čoln je odrinil od levega brega, Aleksandrov od desnega. Sestala sta se; dva cesarja sta stopila na brod, pred očmi obeh vojsk, in med neskončnimi ruskimi »ura! in francoskimi »vive l'empereur! se objemata kot brata: objemata se Vzhod in Zpad, Evropa in Azija. Poldan leta, poldan dneva — Napoleono-vega sonca poldan. Sonce v temenišču družu obe nebesni poluti, Vzhod in Zpad.

»Veličanstvo, Angleže črtim prav tako, kakor vi,« pravi Aleksander.

»Če je tako, je mir sklenjen,« odgovori Napoleon.

»Nikoli nisem bil proti nikomur tako preduverjen; toda po štiridesetminutnem razgovoru so se razpršili vsi moji predsodki, kakor sen.«¹⁸ »Nikoli nisem nikogar tako ljubil,« se spominja Aleksander.¹⁹

Skušata zamamiti drug drugega. Napoleon imenuje Aleksandra »zapeljivca.«²⁰ Sicer pa ga je pregledal, ali misli, da ga je pregledal: »Pravi bizantince; pretkan, zviti, lažniv; še daleč pride.«²¹ »Dobri kaj se njegovi ničmurnosti,« svetuje Aleksander svojim prijateljem, Prusom.²²

7. julija 1807. leta je podpisan tilsitski mir. Vsa Evropa od Petrograda do Neapola je obrnjena zoper Anglijo; celina je pognana na morje. Velikanska himera se je skoraj spolnila.

Sonce je v temenišču; najvišja točka je dosežena, se-stop se začena.

»Za bližnje opazovalce je bilo vidno Napoleonovo padanje že od 1805. leta,« pravi Stendhal.²³ To ni verjetno: 1805—1807, Austerlitz—Tilsit: poldan Napoleonovega sonca. Toda tako mora biti: poldansko sonce se začena nagibati k zapadu.

»Nesrečnik. Pomilujem te; tisti, ki so ti podobni, te bodo zavidali, pa boš med njimi najbolj pomilovanja vreden.« To ve — pomni vsekdar; a zdaj, na višini moči bolj jasno, nego kadarkoli. Vse je dobil, vse je dosegel, in mahoma mu je postalo vse puščobno, in ničesar ni več hotel. Oblast, veličina, slava, mōč — vse, kar se zdi ljudem najbolj zaželeno, je postalo na mah čudno prazno in nepotrebno. Zahotelo se mu je nečesa drugega; sam ne ve česa in do konca ne zve. Celo na Sv. Heleni bi ne bil razumel in verjel, če bi mu bili povedali, da je po Tilsitu, v svojem poldnevu, hotel noči, hotel biti žrtev — raztrgati samega sebe, kakor je Samson raztrgal timnatskega leva.

»Geniji so meteorji, ki morajo zgoreti, da razsvetlijo svojo vek.« Zgoreti, umreti — biti žrtev. »Iz jedočega je prišla jed in sladko je prišlo iz močnega, to je tisto, o čemer brne zlate čebele na cesarskem škrlatu.

Resnična, žrtvena duša Napoleonova je nevidna poldnevna zvezda.

Hotela duša biti zvezda bi,
a ne tedaj, ko je z neba svetila
polnočnega in speči svet motrila
je zemeljski, ko z živimi očmi —
za dne, ko so ko v dimu pritajene
ki žgoči sončni žarki ga rode,
bolj ko božanstva zdaj svetlo gore
in nevidni, čisti eter potopljeni.²⁴

Ko je Napoleonovo sonce doseglo najvišjo točko v temenišču, pada proti zapadu, in v poldnevu je večer.

VEČER.

I.

Dvoboj z Anglijo.

1808.

Anglija pričakuje, da vsakdo spolni svojo dolžnost, to preprosto in veliko, velikega naroda vredno bojno geslo je razvil admiral Nelson na jaboru fregate Victory pred začetkom trafalgarske bitke, v španskih vodah, pri Cadixu, 21. oktobra 1805. leta, na dan po ulmski predaji — začetka svetovnih zmag Napoleonovih.²⁵ Nelson je spolnil svojo dolžnost, padel je v bitki, in umiraje je imel srečo, videti zmago: francosko-špansko brodovje je bilo uničeno od angleškega, in ta zmaga je dokončno utrdila, v pričo najstrašnejšega izmed vseh sovražnikov Anglije, Napoleona, njeno svetovno gospodstvo.

Nekoliko francoskih ladij je potopil vihar po neprevidno sprejeti bitki, pravi Napoleon o Trafalgarju in se drži veselo pri žalostni igri, toda ne preslepi nikogar: brodovje je uničeno, in zaman so vse zmage na suhem — Marengo, Ulm, Austerlitz, Jena, Friedland. Prav tako, kakor

nekoč v Egiptu po Abukirju, tako je zdaj po Trafalgarju v Evropi ujet, kakor miš v mišnici. Kaj pomaga, če prehodi in premaga vso Evropo in Azijo do Indije? Celina brez morja je zanj, kakor da bi bil živ pokopan ali večni ujetnik — »Sv. Helena, majhen otok«.

Celinsko zaprtje, ki je razglašeno v berlinskem miru z odlokom z dne 21. novembra 1806. leta, je odgovor na Trafalgar. Vsa evropska pristanišča se zaprejo za angleško brodovje; vse angleške ladje se ugrabijo; vse blago se zapleni kot vojni plen, in velikobritanske podanike zapirajo kot vojne ujetnike; še celo poštno zveze z Anglijo se prekinajo. Zadušiti jo z nadproizvodstvom blaga, ki se ne more spečati na zunanjih tržiščih, kakor »s kapjo zaradi polno-krvnosti«, to je namen zaprtja. »Trebalo bi bilo, da bi stali ti sovražniki vseh narodov izven zakona,« pravi »Moniteur.« »To je boj na življenje in smrt.«²⁶

Je li zaprtje moglo imeti uspeh? To odločiti ni tako lahko, kakor se je takrat zdelo in kakor se zdaj mnogim zdi.

Pravijo, če bi se bilo zaprtje posrečilo, bi ne bila zadušena Anglija, ampak Evropa za velikansko kitajsko steno od Arhangelska do Carigrada. Da bi uresničil ta ogromni načrt, je bil Napoleon prisiljen, zavojevati ali prispojiti vse evropske dežele v nasilnih, skoraj razbojniških osvojitvah. Tako je bila osvojena Portugalska, Španija, Holandija, Cerkevna država; nazadnje se je še razdvojil z Rusijo, glavni vzrok njegovega pogina. In vse to zastonj, ker je mogla Anglija razpečavati svoje blago tudi izven Evrope, v kolonijah.²⁷

»Nespametno je bilo, objavljati Angliji zaprtje, ko je angleško brodovje zapiralo vsa francoska pristanišča,« pravi vrstnik. »S tem nepremišljenim odlokom je Napoleon škodoval najbolj samemu sebi: manj sovražstva proti njemu bi bilo zbudilo, če bi bil odstavil dvanajst kraljev... Zaprtje bi se moglo posrečiti le v tem nemogočem primeru, če bi ga bile vestno spolnjevale vse evropske države; toda eno samo odprto pristanišče je uničilo vse.«²⁸ Vrzeli v to neprodarno zagačenje vse celine je odprla francoska vlada sama, ko je izdajala »dovolila, licences, za potrebno ji blago.«²⁹

To je bila brezumnost, ker je škodovala vsem. »Da ubije Anglijo, je morala Evropa ubiti sebe: zaprtje jo je pokrivalo, kakor stekleni poklop, izpod katerega je izčrepan zrak.

Vsi ti ugovori kažejo samo na težave in nevarnosti zaprtja; toda nevarnost in težavnost še ni nemogočnost, zlasti za Napoleona. Nemogočnost je zgolj strašilo za malosrčne, pribežališče strahopetcev.

Treba je vedeti, da je bil spolnjen njegov strateški načrt v dvoboju z Anglijo samo v svojem malem delu; drugi glavni — obvlada Sredozemskega morja kot opravne podlage zoper Anglijo — je ostal nespolnjen, ne po njegovi krivdi.

Če bi se bil posrečil njegov načrt, bi bil zasenčil vso Evropo Napoleonov orel s svojima perotima: leva na Gibraltarju, na Bosporju desna. »Vsi evropski narodi bi se bili vzdignili, kakor posamezni voji ene velike vojske, k poslednjemu naskoku na Anglijo.«³⁰ A za Evropo je Azija; vsa zemeljska kopnina bi se bila pognala na morje.

Videti je, da je sporočil del načrta Aleksandru, še v medenih tilsitskih tednih. O čem sta takrat šepetala, kakor zaljubljenca, spričuje Napoleonovo pismo z dne 2. februarja 1808. leta.

Vojska 50.000 bajonetov, ruska, francoska in morda deloma avstrijska, ki bi se odpravila čez Carigrad v Azijo, in še preden bi prišla do Evfrata, bi pripravila Anglijo v strah in jo prisilila na kolena pred celino. Jaz v Dalmaciji, Vaše veličanstvo na Donavi, čez mesec bi bila naša vojska na Bosporju. Udarec bi se odzval v Indiji, in Anglija bi bila pokorjena... Najino tesno prijateljstvo je ta hip postavilo svet v položaj, kakor ga še ni bilo... Midva oba bi najrajše živel v miru in pokoju sredi najinih obširnih držav, oživljala bi jih in skrbela za njih blaginjo... Toda tega nočejo sovražniki sveta (Angleži). Stremeti morava, čeprav proti svoji volji, za še večjo oblastjo. Modrost in politika zahtevata, da delamo to, kar nam ukazuje usoda, in da gremo tja, kamor nas vodi neizbežni hod dogodkov. Šele tedaj popuste vsi ti milijoni pritlikavcev, ki nočejo videti, da ne smemo iskati mere za sedanje dogodke v časnikih preteklega stoletja, ampak v svetovni zgodovini, in pojdejo, kamor jim ukaže... Odkrivam tu Vašemu veličanstvu vso svojo dušo. Tilsitska stvar reši usodo sveta.«³¹

²⁵ Ibid. 410—411.²⁶ Ibid. 416, 412.²⁷ Bourienne, IV. 166, 171.²⁸ Marbot, III. 113.²⁹ Bourienne, IV. 171.³⁰ Bourienne, IV. 171.³¹ Vandal, Napoléon et Alexandre, I. 120.³² Vandal, I. c. I. 242—243.

Dóktorja Francéta Prešerna ZBRANO DELO

UREDILA AVGUST PIRJEVEC in JOŽA GLONAR

VSE PESMI IN PISMA

Prva popolna izdaja!

XXXI strani uvoda, ca 300 strani teksta, Prešernova slika in facsimiliran rokopis na umetniškem papirju; krasna oprema: velja broš. 40 Din, v platno vez. 55 Din, v usnje vez. 90 Din

JUGOSLOVANSKA KNJIGARNA